

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1909, kl. 1,30 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för riksbankens förvaltning och verksamhet.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, n:o 104, har herr *Kronlund* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om hvilka ändrade bestämmelser i afseende å grunderna för riksbankens förvaltning och verksamhet lämpligen må anses erforderliga för att åt riksbanken bereda den storlek och styrka samt den ställning i öfrigt, som med hänsyn till landets ekonomiska utveckling och allmänna rörelsen bör tillkomma riksbanken såsom landets centralbank, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Beträffande hvad motionären till stöd för denna hemställan anført tillåter sig utskottet hänvisa till motionens innehåll.

På anmodan af utskottet hafva bankofullmäktige afgifvit yttrande öfver motionen, hvilket yttrande är af följande lydelse:

*Yttrande af
fullmäktige i
riksbanken.*

»Genom utdrag af utskottets protokoll för den 9 februari 1909 har utskottet med öfverlämnande af en utaf herr *Kronlund* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 104, anmodat fullmäktige att däröfver afgifva yttrande.

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 6 Saml. 1 Afd. 4 Häft. (N:o 5.)

Motionären föreslår, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om hvilka ändrade bestämmelser i afseende å grunderna för riksbankens förvaltning och verksamhet lämpligen må anses erforderliga för att åt riksbanken bereda den storlek och styrka samt den ställning i öfrigt, som med hänsyn till landets ekonomiska utveckling och allmänna rörelse bör tillkomma riksbanken såsom landets centralbank, samt där- efter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Såsom skäl för detta sitt förslag anför motionären, att utvecklingen af senaste ekonomiska kris i landet skulle visat, att riksbanken ej varit tillräckligt rustad för att möta denna kris, och att riksbanken icke i den utsträckning, som varit önskelig, kunnat i för vårt land kritiska tider ingripa till värnandet af vårt näringslif mot alltför störande rubbningar. Denna uppfattning af riksbankens svaghet under krisen synes motionären stödja därpå, att riksbanken under krisen i synnerlig grad ansträngdes, särskildt för anskaffande af utländska valutor, att i följd däraf riksbankens guldkassa och tillgång på utländska valutor betydligt minskades, så att riksbankens sedelreserv mot slutet af december 1907 nedgick till endast omkring 13 miljoner kronor, och att riksbankens utlåning inom landet efter den egentliga krisens upphörande skulle alltför hastigt från allmänna rörelsen återbördats.

Att riksbanken verkligen under krisen högst betydligt anlidades är ett faktum, som bäst bevisas däraf att, medan bankens utlåning inom landet i oktober 1907, och således kort före krisen, växlade mellan 190 och 200 miljoner, samma utlåning den sista december 1907 uppgick till 255 miljoner och ännu den sista mars 1908 utgjorde närmare 256 miljoner kronor. Det är likaledes riktigt, att en stor del af denna utlåning ägt rum för att därmed betala särskildt privata bankinrättingars skulder till utlandet. Men såvidt fullmäktige förstå, visar denna riksbankens förmåga att öka sin utlåning snarare styrka än svaghet, och motionären intygar själf, beträffande förhållandet till utlandet, att riksbanken kunde, när bakslaget 1907 kom, *bevara landets kredit i utlandet*. Motionären tillägger, att detta skedde med yttersta ansträngning för riksbanken. Synbarligen är åter denna uppfattning framkallad af minskningen af guldkassan och de utländska valutorna samt af sedelreservens nedgång.

När en kris inträffar och den centrala banken nödgas lämna de valutor, hvarmed affärsvärldens förbindelser till utlandet skola betalas, måste ovillkorligen centralbankens tillgång på guld och sådana valutor

minskas. Någonstans ifrån måste ju dessa valutor tagas. Erfarenheten från andra länder visar, att de centrala bankernas guldförråd vid sådana tillfällen högst betydligt angripas. Det var därför ingenting onaturligt utan tvärtom mycket naturligt, att äfven riksbankens tillgång på valutor skulle under krisen nedgå. Och likaså naturligt var det, att sedelreserven skulle minskas. Betänklig hade denna företeelse blifvit, endast om denna nedgång i guldvalutor och sedelreserv hade antagit sådan storlek, att riksbanken därigenom blifvit tvungen att vägra affärsvärlden sitt stöd och indraga sina krediter. Men detta behöfde riksbanken icke göra.

Att riksbanken kunde på sätt ofvan antydts lämna affärsvärlden sitt stöd berodde åter på att riksbanken erhållit från riksgäldskontoret betydliga försträckningar i utländsk valuta. Enligt motionären skulle det varit en lycklig tillfällighet, att riksgäldskontoret i det kritiska ögonblicket förfogade öfver så stora för tillfället icke disponerade belopp. Fullmäktige hafva för sin del svårt att betrakta denna samverkan mellan riksgäldskontoret och banken såsom en ren tillfällighet, enär 1907 års statslån upptogs om sommaren sagda år till den storlek lånet erhöll på hemställen just från riksbanken, på det nödiga valutor skulle finnas till bankens förfogande vid inträdande af den kris, som då redan befarades mot årsskiftet. Det var också på grund af dessa i god tid af fullmäktige vidtagna åtgärder, som fullmäktige icke funno det på något sätt oroväckande, att sedelreserven i senare hälften af december månad 1907 så starkt nedgick, ty visshet fanns, att denna reserv snart åter skulle ökas. Stegringen inträffade äfven vecka efter vecka så att sedelreserven den 31 januari 1908 uppgick till ej mindre än 52,8 miljoner kronor. Någon fara för att riksbankens utlåningsförmåga skulle taga slut, såsom motionären antyder, fanns icke heller, hvilket torde framgå däraf att bankens utlåning inom landet, som den 14 december 1907 uppgick till 230,8 miljoner och den 21 december, då sedelreserven var den lägsta under krisen, utgjorde 239,5 miljoner, den 31 december stigit till 255,7 miljoner, utan att riksbanken däraf besvärades.

Slutligen anser motionären, såsom ofvan redan omnämnts, att riksbanken inom jämförelsevis kort tid från allmänna rörelsen återbördat de utlägg banken gjort under krisen, eller med andra ord att riksbanken efter krisen följt en för landet skadlig stryppningspolitik, och detta på grund af bankens egen svaghet. Nu visar icke statistiken för första kvartalet af 1908 någon nämnvärdt större nedgång i riksbankens utlåning inom landet, än som under vanliga förhållanden brukar inträda under motsvarande tid af året. Den stora nedgång, som verkligen ägt

rum, hänför sig därför egentligen till de tre senare kvartalen af år 1908. Men en nedgång i riksbankens utlåning är icke i och för sig något bevis för att banken följt någon stryfningspolitik. En sådan nedgång kan bero på ekonomiska företeelser, som stå utanför riksbankens inflytande, såsom t. ex. en allmän ekonomisk depression. Enligt fullmäktiges åsikt beror i förevarande fall minskningen i riksbankens utlåning just på en sådan allmän tillbakagång i näringslivet, då ett mindre behof af rörelsekapital förefinnes än under en uppåtgående konjunktur. Ett stöd för denna sin uppfattning finna fullmäktige äfven däri, att minskningen i t. ex. den tyska riksbankens utlåning varit från februari 1908 till februari 1909 relativt ännu större än Sveriges riksbanks, och dock lär icke tyska riksbanken med fog kunna tillvitas en inre svaghet.

Motionären antyder äfven de åtgärder, som borde vidtagas för att stärka och konsolidera riksbanken.

Först och främst borde, enligt motionären, riksbankens styrelse erhålla en förändrad sammansättning, ty bankens styrelse hade ej alltid fått den sammansättning, som varit önskelig ur näringslivets och affärsvärldens synpunkt. Anmärkningen riktar sig i hufvudsak mot Kungl. Maj:t och Riksdagen, som utse fullmäktige, och fullmäktige själfva synes näppeligen kunna yttra sig i denna personfråga.

Motionären åberopar 1881 års bankkommittés uttalande, att inom riksbankens förvaltning bör finnas samlad framstående praktisk affärskicklighet och förmåga att rätt tillgodose handelns, industriens och allmänna rörelsens behof. Om detta uttalande förena sig fullmäktige gärna, men fullmäktige anse det icke därför bevisadt, att förenämnda önskemål vore omöjligt att uppnå, därest bankens styrelse framgent såsom hittills skulle utses af Kungl. Maj:t och Riksdagen. Skulle det visa sig, att det nuvarande antalet fullmäktige vore för riksbanksstyrelsens behöriga sammansättning alltför litet, och funne Kungl. Maj:t och Riksdagen ej önskligt att öka detta antal, då kunde möjligen tidpunkten vara inne för upptagande af frågan om så kallade bisittare. Men fullmäktige kunna icke undgå att fästa en viss vikt vid de betänkligheter, som vid liknande frågors behandling utomlands framhållits beträffande faran af en dylik bredvid den egentliga bankförvaltningen stående institution, ty ansvaret för särskildt en statsbanks ledning och skötsel bör ej splittras på olika myndigheter.

Skall emellertid riksbanken kunna häfda en ledande ställning, synes det, enligt motionären, oundgängligt, att åtgärder vidtagas för att öka bankens ekonomiska resurser. Motionären anser nämligen bankens

egna fonder numera alltför små. Liknande yrkanden hafva upprepade gånger framställts äfven i andra länder med hänsyn till dessas centralbanker. De vidlyftiga utredningar, som i följd häraf framkallats, få anses hafva ådagalagt, att man ganska allmänt på sakkunnigt håll omfattat den åsikten, att storleken af en sedelutgifvande banks egna fonder icke spelar någon synnerlig roll för bankens rörelse. Själffallet få dessa fonder icke stå i ett onaturligt svagt förhållande till bankens förbindelser, men hvad i detta afseende särskildt Sveriges riksbank beträffar, så torde riksbanken få anses vara i förhållande till sin sedelutgifning och sina öfriga förbindelser bland de starkast fonderade centralbanker, som finnas. Följande siffror kunna i detta afseende lämna någon upplysning:

Grund- och reservfondens sammanlagda belopp utgjorde nämligen den 31 december 1907 i procent af utelöpande sedlar och avistaförbindelser för

Franska banken	4,0 %
Tyska riksbanken	11,9 %
Englands bank	21,2 %
Sveriges riksbank	26,2 %

Den sista december 1908 uppgingo riksbankens grund- och reservfonder till 27,2 % af utelöpande sedlar, giroskuld och utelöpande postväxlar sammanräknade. Då franska banken anses för den kanske starkaste af världens centralbanker, torde förestående uppgift utan alla vidare kommentarier ådagalägga, att en centralbanks styrka icke i nämnvärd grad beror på storleken af dess egna fonder.

Ett ännu tydligare språk tala dessa siffror, om man erinrar sig, att franska bankens och engelska bankens grundfonder äro placerade i franska och engelska statens egna förbindelser och således egentligen endast äro att betrakta såsom garantifonder, medan riksbankens grundfond ingår bland bankens i dess allmänna rörelse använda medel.

Motionären anser vidare, att sedelutgifningsrätten borde vidgas. Härvid åberopar sig motionären på 1900 års kommittés uttalande, att en tidvis skeende förhöjning i maximibeloppet af den obetäckta sedelkontingenten borde äga rum, och för sin del finner motionären tidpunkten härför nu vara inne.

Såsom bekant äro olika system tillämpade vid ordnandet af de centrala bankernas sedelutgifningsrätt. Erfarenheten har dock visat, att, hvilket system man än använt, den metalliska kassan bildar sedelutgifningens fastaste grund. Äfven om sedelutgifningsrätten formellt

icke är beroende uteslutande af metalliska kassan, bedömes dock en centralbanks ställning i regeln efter förhållandet mellan *sedelstocken* och denna kassa. Man torde också kunna säga, att principen för den s. k. tredjedelstäckningen så till vida gäller för alla de olika systemen, att en centralbank icke bör låta sin metalliska kassa, numera allmänt guldkassan, nedgå under $\frac{1}{3}$ af *sedelstocken* eller med andra ord, att dess sedelutgifning ej bör öfverskrida 3 gånger denna kassa. Nu visar statistiken, att riksbankens guldkassa utgjorde i medeltal

år 1904	30,73 %	af sedelutgifningsrätten
1905	30,77 %	» »
1906	30,97 %	» »
1907	32,73 %	» »
1908	31,98 %	» »

Under åren 1904—1906 uppgick guldkassan aldrig till $33\frac{1}{3}$ % af sedelutgifningsrätten, och endast under åren 1907—1908 öfversteg guldkassan denna procent några gånger och då till högst 34,31 %. Hade således riksbanken fullt utnyttjat hela sin sedelutgifningsrätt, skulle bankens guldkassa i regel icke hafva uppfyllt det ofvan angifna villkoret om en tredjedels täckning. De anförda siffrorna synas därför tyda på att riksbankens sedelutgifningsrätt, med den guldkassa riksbanken hittills ägt, vore snarare för frikostigt än för snävt tillmätt. Blir riksbanken i tillfälle att öka sin guldkassa, kommer den ofvan angifna procentsatsen visserligen att stiga, men samtidigt ökas också sedelutgifningsrätten, och enligt fullmäktiges åsikt får *sedelbehovvet* i landet ökas icke så obetydligt, innan anledning förefinnes att ändra de nuvarande bestämmelserna för sedelutgifningsrättens beräkning.

Den förnämsta utvägen att öka riksbankens förmåga att värna landets kredit i utlandet och mildra kristiders förlamande inverkan på landets näringslif vore, enligt motionären, att skaffa riksbanken en stark utländsk kassareserv. Den af Riksdagen förra året anvisade utvägen att låta riksgäldskontoret ställa till riksbankens förfogande skattkammärväxlar å ett belopp af 40 miljoner kronor, vore visserligen, enligt motionären, en lämplig reservutväg, men då riksbankens behof af utländska betalningsmedel under kristiden öfversteg detta belopp, önskar motionären en större kredit i utlandet. Motionären tänker sig att under gynnsamma ekonomiska tider skulle i utlandet uppläggas en kredit å exempelvis 50 miljoner kronor att användas vid trängande behof. Det framgår icke riktigt tydligt, huru motionären tänkt sig denna sak anordnad,

men af ordalagen synes man böra sluta att motionären afser, att hos utländska bankhus skall för riksbankens räkning uppnegocieras en lånekredit å det ifrågavarande beloppet. Det har ofta nog inträffat, att en centralbank under kristider och på kort tid upptagit lån i utlandet eller där skaffat sig en kredit, men veterligen har det icke förekommit, att en centralbank år efter år tillförsäkrat sig en utländsk kredit att användas såsom kassareserv. Att på förhand bedöma verkningarna af den föreslagna anordningen synes svårt. Motionären hoppas, att en sådan anordning skulle medföra ökad trygghet och stabilitet för vår kredit i utlandet. Fullmäktige befara dock, att riksbankens och rikets anseende och kredit därigenom icke skulle stärkas, enär det sannolikt skulle uppfattas såsom tecken på en ytterlig ekonomisk svaghet, att riksbanken på detta sätt hänvände sig till utlandet.

Slutligen yttrar sig motionären om önskvärdheten, att riksbanken hölle en viss ordning på privatbankernas utländska affärer och i öfrigt ingrepe normerande i deras rörelse, hvarjämte motionären förordar en enig samverkan i frågor som röra landets kreditförhållanden, mellan Kungl. Maj:t samt riksgäldskontoret och riksbanken, äfvensom mellan dessa båda verk sinsemellan. Motionärens uttalanden i nyss antydda afseenden torde få anses mer såsom principiella synpunkter och råd angående riksbankens skötsel än såsom bestämda förslag och torde därför icke här fordra fullmäktiges särskilda yttrande. Motionären ifrågasätter jämväl något samarbete mellan riksbanken och bankinspektionen. Här synes motionären dock hafva förbisett kungl. kongörelsen af den 9 oktober 1908, där detta samarbete beröres och i viss mån ordnas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt få fullmäktige såsom sin åsikt uttala, att tillfredsställande skäl icke blifvit af motionären anförda för bifall till det af honom väckta förslaget.»

Grunderna för riksbankens förvaltning och verksamhet hafva för ej länge sedan varit föremål för synnerligen omfattande utredningar från statsmakternas sida. På grund af dessa utredningar ombildades riksbanken till en verklig centralbank, som fick sina normerande bestämmelser i nu gällande lag för riksbanken af den 12 maj 1897. Äfven därefter hafva lagens bestämmelser angående riksbankens sedelutgiftningsrätt varit underkastade särskild granskning, som under år 1901 ledde till vissa ändringar i lagen.

Med den ställning, centralbanken har till landets affärlif och ekonomiska utveckling, kunna ofta förekommande ändringar i denna orga-

*Utskottets
yttrande.*

nisation eller i grunderna för bankens verksamhet lätt föranleda rubbningar inom affärsvärlden samt bära därför undvikas, såvida ej afgörande skäl förebringas för en ändring.

När nu motionären föreslagit en omfattande utredning angående grunderna för riksbankens förvaltning och verksamhet, har han visserligen berört synpunkter i fråga om riksbankens organisation, dess ledning och skötsel, hvilka äro värda beaktande. Hvad motionären anfört till stöd för sitt förslag finner utskottet emellertid icke innefatta bevis om sådana brister i nämnda organisation eller i de normerande bestämmelserna för bankens förvaltning, att icke dess nuvarande form kan bereda tillfälle ej mindre att för bankens ledning erhålla män äfven med framstående praktisk affärsskicklighet och förmåga att rätt tillgodose handelns, industriens och allmänna rörelsens behof än äfven för bankledningen att vid bankens skötsel i flera afseenden följa de synpunkter, som af motionären berörts.

Af dessa skäl och då utskottet ansluter sig till hvad bankofullmäktige i sitt ofvan intagna utlåtande beträffande förevarande motion anfört, anser utskottet icke omständigheterna påkalla en sådan utredning, som i motionen föreslagits.

På grund däraf föranlåtes utskottet hos Riksdagen hemställa,

att herr Kronlunds ifrågavarande motion icke må bifallas.

Stockholm den 8 mars 1909.

På bankoutskottets vägnar:

VERNER VON SCHWERIN.

Reservationer:

af herrar *Kronlund*, *Svensson*, *Rune* och *Neiglick*.

Herrar *Wallenberg* och *Thylander* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.